

Bijzondere aankoop

Het Goud-, Zilver- en Klokkenmuseum heeft onlangs met steun van de Vereniging Rembrandt, de M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting en een particulier fonds een bijzonder kunstvoorwerp voor de collectie kunnen verwerven.

Het is de verguld zilveren beker met de vroegst bekende Schoonhovense keuren uit ca. 1643. De maker is de zilversmid Evert van Capelle. De beker op geprofileerde voet is versierd met fraai gegraveerde bladranken, bloemmotieven, vruchtentrossen en vogels. Het bestaan van deze beker was reeds langer bekend. In de tentoonstellingscatalogus 'Zilversmeden van de stad Schoonhoven' uit 1981 wordt hij als vroegste voorbeeld afgebeeld, maar het bijschrift vermeldt dat de verblijfplaats onbekend is. De beker was dan ook niet op de tentoonstelling te zien.

Zeer verheugend is het dus dat een voor de geschiedenis van het Schoonhovense zilver zo belangrijk voorwerp in deze stad is teruggekeerd.

Vroegste Schoonhovense keuren

Zilveren voorwerpen met Schoonhovense keuren uit de 17de eeuw zijn zeldzaam. Niet meer dan een tiental bekers, een brandewijnkom en twee lepels zijn bekend.

Wij kunnen pas spreken van typisch Schoonhovense keuren vanaf de oprichting van het goud- en zilversmidgilde. Wanneer die oprichting in Schoonhoven heeft plaatsgevonden is niet precies bekend. Het staat vast dat in 1629 het aantal goud- en zilversmeden voor het stadsbestuur aanleiding was een ordonnantie uit te vaardigen. Rond 1638 kwam het vermoedelijk pas tot het oprichten van een eigen gilde. Ongetwijfeld heeft de komst in 1637 van de zilversmeden Evert van Capelle en Claes Mathijsz. van Dijck uit Utrecht mede tot die oprichting geleid. Er zullen toen niet veel meer dan vijf zilversmeden in Schoonhoven werkzaam zijn geweest. Vóór die tijd moesten zilversmeden hun werk in Rotterdam of Dordrecht laten keuren.

Het doel van zo'n gilde was opleiding en kwaliteit van het werk te bewaken, sociale belangen te behartigen, en het gehalte van het edelmetaal te controleren. Jaarlijks werden

*De Schoonhovense beker
van
Evert van Capelle*

een gildebestuur en een keurmeester gekozen. Evenals in andere steden had ook het Schoonhovense goud- en zilversmidsgilde verplichtingen aangaande het keuren. Voorschrift was dat naast het meesterteken zowel het stads- teken als de keurmeestersletter of jaarletter op het voorwerp werden afgeslagen. De keurmeestersletter was in de regel jaarlijks een andere letter van het alfabet. Op de beker van Evert van Capelle treffen wij deze keuren op de bodem aan.

Overigens werden deze keuren pas afgeslagen na de keurproef, in dit geval de 'steek', waarbij met een graveersteker zig-zagvormig een stukje zilver werd weggestoken om het zilveragehalte te bepalen.

De gildekeuren zijn het stadsteken van Schoonhoven – vier leeuwen in een schild – en de jaarletter 'E'. Aangenomen dat het eerste alfabet in 1639 begint, dan moet de jaarletter 'E' de vijfde letter van dit alfabet zijn. De

datering van de beker zou dan 1643 zijn. Het eerstvolgende stuk zilver met Schoonhovense keuren dateert pas van 18 jaar later (1661). Het is een vergelijkbare beker van een nog niet geïdentificeerde zilversmid.

Kortom, tot op heden zijn de keurtekens op de beker van Evert van Capelle de vroegst bekende uit Schoonhoven!

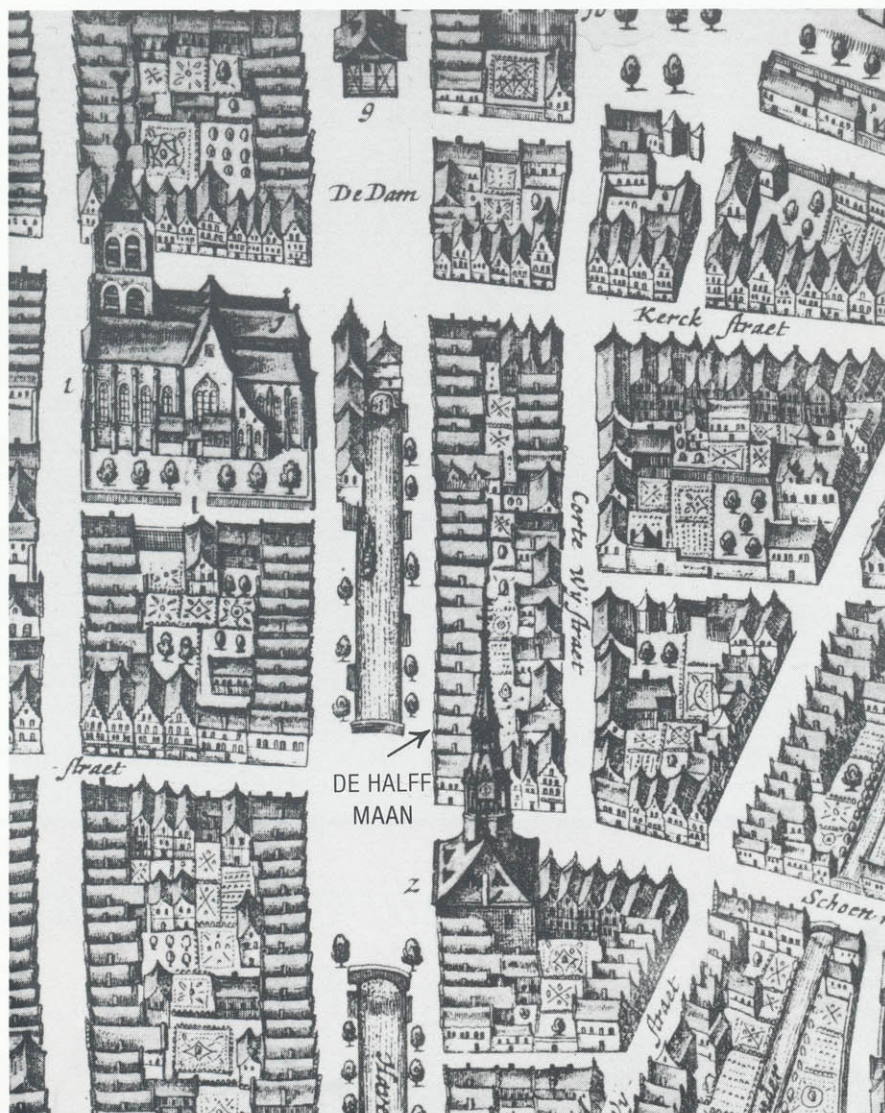
Evert van Capelle

Evert van Capelle – ook wel geschreven Capelle, Capel, Kapel – kwam oorspronkelijk uit Utrecht. Zijn vader, Jan Evertz. van Kapel, was daar vanaf 1599 meester zilversmid. Evert trad in de voetsporen van zijn vader toen hij in 1628 officieel lid van het Utrechtse goud- en zilversmidsgilde werd, zoals de bewaard gebleven gildeplaat laat zien. In deze metalen plaat werd na het behalen van de meesterproef het meesterteken, de naam en het jaar van intrede aangebracht. Het meesterteken van Evert is een kapelletje (vlinder) in een schild.

In 1637 verhuisde hij samen met zijn vrouw Huybertje Huyberts en zijn Utrechtse collega Claes Mathijsz. van Dijk naar Schoonhoven. Interessant is dat Van Capelle en Van Dijk 'voor b(i)envenu ende intre' tien gulden moesten betalen 'aen die van de neringhe vermoedelijk het Kramersgilde. Er bestond toen immers nog geen goud- en zilversmidsgilde. Eveneens in 1637 werd Evert van Capelle met zijn vrouw als lidmaat van de Nederduitsch Gereformeerde Kerk ingeschreven. In datzelfde jaar legde hij ook de schutters-eed af.

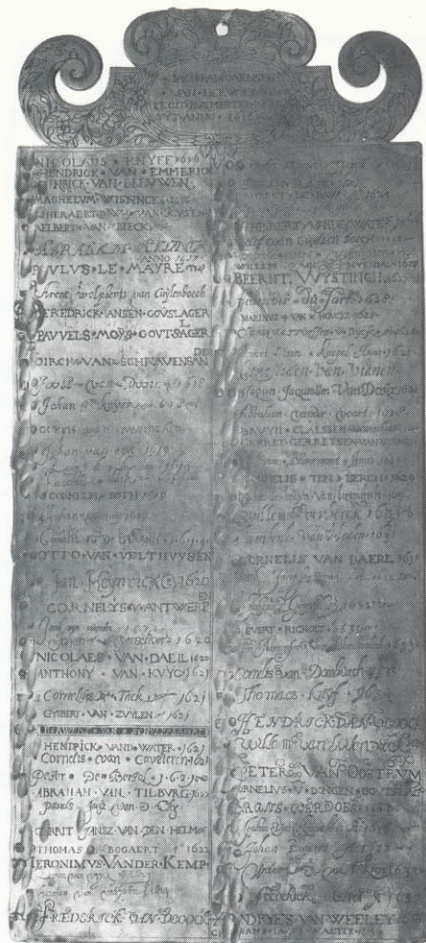
In 1638 kocht Evert van Capelle van de weduwe van de Schoonhovense goudsmid Cornelis de Wilt het huis 'De Halff Maan' aan de oostzijde van de Haven bij de 'Steenebrugh', waar hij zich als zilversmid vestigde.

Uit zijn huwelijk met Huybertje Huyberts werden twee dochters en vier zonen geboren. Op 14 mei 1652 maakten Evert van Capelle en zijn vrouw hun testament op. Evert lag toen 'sieckelyk van lichame te bedde' en Huybertje Huyberts was nog 'clouck ende dispoost van lichame', maar beiden waren helder van geest. Van Capelle zal zijn ziekte niet te boven zijn gekomen, want acht maanden later, op 2 februari 1653, hertrouwde 'weduwe' Huybertje Huyberts met de zilversmid Paulus Paludanus te Schoonhoven.

Detail uit kopergravure met stadsplattegrond van Schoonhoven.
Uit: 'Tonnel der Steden van de Vereenighde Nederlanden' Blaeu 1649

Koperen plaat met de namen en merken van de goudsmeden uit de jaren 1616 - 1639 afm. 51 x 22 cm
Centraal Museum, Utrecht, HC 1928 nr 3408

Detail uit de koperen plaat met de namen en merken van de goudsmeden uit de jaren 1616 - 1639
Centraal Museum, Utrecht, HC 1928 nr 3408

vuldig op zilver toegepast. Nederlandse zilversmeden zijn meesters in de graveerkunst. Vele voorbeelden van hoge kwaliteit, afkomstig uit verschillende plaatsen in Nederland bewijzen dat.

De ornamentiek van symmetrisch gerangschikte bladranken, bloemmotieven, vruchtentrossen en vogels is min of meer standaard en wordt gedurende de gehele 17de eeuw op dergelijke bekers aangetroffen. Zilversmeden gebruiken modellenboeken en ornamentprenten als inspiratiebron. Gecombineerd met enige eigen fantasie komen steeds weer boeiende variaties tot stand.

Evert van Capelle vormt daarop geen uitzondering. Zijn ornamenten passen geheel in de smaak van zijn tijd. De graving is van goede kwaliteit. De vlote opzet met gearceerde schaduwpartijen maakt van de voorstelling een levendig geheel. Ook de gevarieerde bloemmotieven en niet in de laatste plaats de drie verschillende vogels, die met gespreide vleugels op een heuveltje staan, dragen daar-

toe bij. Drie vogels langs de voetrand van bekers komen bij herhaling voor, met name bijvoorbeeld op Dordrechtse bekers, maar ook op bekers uit andere steden. Dit motief is vrij algemeen; concrete voorbeelden of eventuele emblemata zijn vooralsnog niet aanwijsbaar.

De Schoonhovense beker wijkt op één punt af van andere 17de-eeuwse Nederlandse bekers, namelijk wat het verguldsel betreft. Dit is later aangebracht. Vermoedelijk dateert het van de 19de eeuw, toen het vergulden van voorwerpen – vooral in Engeland – populair was. De beker draagt overigens nog meer sporen van een recenter verleden. Het belastingskeur vertelt ons dat de beker in het buitenland is geweest en tussen 1814 en 1853 weer in Nederland is ingevoerd.

Na wie weet hoeveel omzwervingen en eigenaars is de bijna 350 jaar oude zilveren beker van Evert van Capelle terug in de Zilverstad Schoonhoven, waar hij een speciale plaats heeft in de permanente collectie van het Goud-, Zilver- en Klokkenmuseum.

De beker

De beker van Evert van Capelle staat niet model voor het beeld dat wij van Schoonhovens zilver hebben. De specialisatie van deze stad is immers klein zilverwerk dat in serie wordt vervaardigd, zoals knopen, boeksloten, snuif-, parfum- en pillendozen, tasbeugels etc. Wel is de beker karakteristiek voor het Nederlands zilver zowel wat vorm als versiering betreft. De beker behoort tot een zeer gangbaar type in de 17de eeuw, veelal bestemd voor huishoudelijk gebruik. Partikulieren schonken zo'n beker soms aan een kerk, zoals vaak valt af te leiden uit de inscripties. De meeste bekendheid kregen deze bekers dan ook als avondmaalsbekers. Inscripties en symbolische voorstellingen duiden erop dat bekers van dit type ook bij speciale gelegenheden, zoals bijvoorbeeld een huwelijk, werden aangeboden of aangeschaft. Van Capelle's beker geeft ons geen aanwijzingen in die richting en heeft vermoedelijk tot eerstgenoemde categorie behoord. Op de bodem zijn de initialen van de eigenaar nog te onderscheiden.

De eenvoudige, gladde bekers lenen zich uitstekend voor gegraveerde voorstellingen. Na 1600 wordt deze versieringstechniek veel-

Verguld zilveren beker ca. 1643

Evert van Capelle, Schoonhoven
h. 17 cm, Ø 8,7 cm, Ø bovenrand 11,3 cm
gewicht: 309 g.

KEURTEKENS

- a. op onderkant van de bodem:
- meesterteken: kapelletje in schild
  - stadskeur: vier leeuwen in schild
  - jaarletter (keurmeestersletter): E in schild
  - gehaltemerk sinds 1953: Z I = 1ste gehalte zilver (925 duizendsten)
- b. op bovenrand:
- belastingstempel: gekroonde V in schild (1814 - 1853)
- Op onderkant van de bodem:
- trembleersteek
  - restanten van twee paar initialen (MR, AM)

HERKOMST

partikuliere verzameling
veiling Christie's, Amsterdam (26 maart 1987)

Belangrijkste literatuur/ bronnen

Nederlands zilver 1580-1830, Rijksmuseum
Amsterdam 1979

Zilversmeden van de stad Schoonhoven, Ne-
derlands Goud-, Zilver- en Klokkenmuseum
Schoonhoven 1981

Meesterwerken in Zilver - Amsterdams zilver
1520-1820, K.A. Citroen e.a., Lochem 1984

Streekarchief Krimpenerwaard te Schoon-
hoven.

Met dank aan de heer P. Muilwijk voor het ter
beschikking stellen van zijn gegevens.

Deze uitgave is mede mogelijk gemaakt door steun
van de Schoonhovense zilverindustrie:

- G.J. v.d. Bergh BV
- H. Hooykaas BV
- Gebr. Huisman BV
- J. Niekerk BV
- Zilverstad BV

Goud-, Zilver- en Klokkenmuseum
Kazerneplein 4, 2871 CZ Schoonhoven, Holland
Telefoon: 01823-5612

Geopend: dinsdag t/m zondag 12-17 uur
1e kerstdag en nieuwjaarsdag gesloten
Raadpleging bibliotheek na afspraak
Rondleidingen na afspraak (ook 's morgens)
Coffeeshop/videopresentatie/voorzieningen voor
rolstoelers
Ruime parkeerplaats op Doelenplein

Entreprijzen:
volwassenen f 3,00
volwassenen groep f 2,50
65+ f 2,00
65+ groep f 1,50
kind tot 16 jaar f 1,50
kinderen groep f 1,00
groepen min. 20 personen

Rondleidingen max. 25 personen f 20,00
Demonstratie zilversmid/uurwerkmaker f 25,00

Redactie: Ger Boonstra/educatieve dienst
Tekst: drs. Gemke W.M. Jager
Foto's: Rob Glastra, Schoonhoven;
H. v.d. Molen, Schoonhoven; Centraal Museum,
Utrecht
Grafische vormgeving: Richard van den Dool,
Slidrecht
Druk: Drukkerij van den Dool, Slidrecht

